

De kunst van een helende omgeving

20

Een middagje uit in het psychiatrisch centrum; het kan best ontspannend zijn. Reeds voor de vierde maal organiseert UPC Duffel de Triënnale Hedendaagse Kunst. Een indrukwekkende verzameling kunst wordt deze keer samengebracht onder het thema *Verbinding (verbroken)*. In congrescentrum De Kleiput kan je genieten van bijzondere kunstfilms, zoals *Singing Lesson 1* (2001) van Artur Zmijewski, een uitvoering van het Kyrie door dove jongeren. Nieuw werk is *Moving Identity* (2020) waarbij kunstenaar Ilke De Vries personen met een psychische kwetsbaarheid samenbrengt om filmopnames van hun eigen leven te bespreken en te bewerken..

In de kloosterkapel van het Convent van Bethlehem stoot je op de *Brillo Box* (1964-1968) van Andy Warhol, een verpakking van zeepblokje verheven tot uniek kunstwerk. Ook is het *Anima Mundi (Bangkok)* (1983) te bewonderen, een eigentijdse piëta van Marina Abramovic en Ulay. De eigentijdse *Eve and Adam* (2017) van Kris Martin zoomt ongemakkelijk in op de gezichten van Van Eycks *De aanbidding van het Lam Gods* en laat deze bovendien van elkaar wegzijden. Kunst is een pijler van een helende omgeving; het waren woorden bij de opening van de triënnale. En toch is het aanbod van de kunst er niet alleen voor patiënten in behandeling, maar evengoed voor u en mij.

In elke editie wordt de tijdelijke expositie aangevuld met kunst in de publieke ruimte, opgesteld in de open, groene campus van het psychiatrisch centrum. Een nieuwe bijdrage is de *Camera Obscura* (2022) van Luc Van Eycken, een beklemmende, gitzwarte ruimte waarin pas na enkele minuten de omgeving binnenvalt in een bijzonder lichtspel. Enkele werken uit de serie *Commedia* (2018) van Maen Florin staan

aan de vijver; het zijn uitvergrote hoofden die in zichzelf gekeerd zijn. Deze werken blijven ter plaatse, ook na afloop van de triënnale, en vormen zo een steeds groeiende permanente collectie van UPC Duffel.

Even belangrijk als de individuele kunstwerken is de triënnale als zodanig. Na vier edities van de triënnale bieden de publieke kunstwerken een unieke wandeling op de campus, reden genoeg om ook in de komende maanden terug te keren naar het psychiatrisch centrum. Niet te missen is de *Kapel van het Niets* van Thierry De Cordier en *The Stone Garden* van Orla Barry, beide werken uit de editie 2010. Het werk *101 keer waar het op aan komt* (2013) van Job Koelewijn is een intrigerende geluidsinstallatie in de vorm van een billboard. Even opmerkelijk is *Atlas* (2018) van Frederik Van Simaey, een ondersteboven geplaatste en zichzelf dragende heftruck.

De triënnale is een *gesamtkunstwerk* dat langzamerhand het hele psychiatrische centrum inneemt, onder de bezielende leiding van voormalig technisch directeur Luk Pelgrims. De eerste kunsttriënnale gebeurde in 2010 in de marge van het opstellen van een ruimtelijk masterplan en vormt er tegelijk het meest zichtbare complement van. Kunst was deel van de strategie om de muren rond psychiatrie te slopen. De aanleg van wandel- en fietspaden bood een shortcut tussen dorp en station, waarlangs de kunstwerken momenten vormen die de voorbijganger uitnodigen om te blijven hangen op de campus.

Tegelijk zijn de kunstwerken meer dan alibi, ze vormen een uitnodiging om stil te staan bij het psychiatrische instituut. Zo is in Kasteel Gevers de film *Roosenberg* (2017) van Ingel Vaikla te zien, een aangrijpende registratie van de laatste



Anima Mundi (Bangkok) (1983) van Marina Abramovic en Ulay





Camera Obscura (2022) van Luc Van Eycken

maanden van de laatste vier zusters in de abdij van Roosenberg in Waasmunster, ontworpen door Dom van der Laan. De kunstenaar beschrijft hoe de fysieke aanwezigheid van de zusters intrinsiek deel was van de ruimte en vice versa. Het werk heeft niets met psychiatrie te maken en toch is de vertoning van precies deze film in het UPC Duffel een reflectie op de veranderende rol van de kloosterzusters in de geestelijke gezondheidszorg.

Een expliciete institutionele kritiek vormt *Voorstel 2: 16 IV 2013* en *Voorstel 2: 31 I 2018* van Wim Cuyvers, te lezen in Kasteel Gevers. Zijn interventies in UPC Duffel – de inmiddels verwijderde put op de voormalige stortplaats (2013) en het permanente werk *Gebouwtje zonder fundering gebouwd op*

slechte grond (2018) – waren slechts bijzaak van het voorstel om weg te trekken uit het psychiatrisch complex naar Montavoix, een refuge in de Jura (zie *Psyche* 31,1, maart 2019, p. 20-21). Nu zoveel jaren later documenteert een eerste boek een verblijf in 2013 waarbij de kunstenaar en gast enkel via papier met elkaar communiceerden. Een tweede boek betreft een verblijf uit 2019 waarin de gast zich toewijdde aan het opmeten van de omtrek van alle dikke bomen op het domein.

In de Triënnale Hedendaagse Kunst valt het onderscheid van de *outsiderkunst* weg. Het label gebruiken zou het stigma op geestelijke gezondheid slechts bevestigen, alsof het een mindere kunstvorm was, alsof de waanzin van het ene tegenover de rede van de ander staat. De triënnale nodigt de bezoeker uit om zich te verdiepen in de vaak gestoorde werkelijkheid die kunst opent. Geen betere locatie daarvoor dan een universitair psychiatrisch centrum. Wanneer u dit artikel leest, is de triënnale al afgesloten en is het wachten geblazen op de volgende editie, maar in de tussentijd is de unieke publieke collectie in Duffel dag en nacht toegankelijk.

Gideon Boie

BAVO/Faculteit Architectuur KU Leuven



Roosenberg (2017) van Ingel Vaikla